

Οι Νέες Προοπτικές του Κυπριακού Ζητήματος¹

Από την μακρά πορεία του κυπριακού προβλήματος πολλά συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν. Ένα από αυτά είναι ότι ο μεν Τουρκικός παράγων, σταθερά αρνητικός μέχρι και επικίνδυνος, είναι οπωσδήποτε δεδομένος και προβλέψιμος. Αντίθετα, απρόβλεπτος είναι ο διεθνής παράγοντας, του οποίου οι διακυμάνσεις σε σχέση με τα ελληνικά συμφέροντα δημιουργεί αντίστοιχες εναλλαγές ευφορίας ή απογοήτευσης με τρόπο που, αν μη τι άλλο, προδίδει προς ποιά κατεύθυνση είναι στραμμένη η ελληνική ευαισθησία. Κάτω από αυτό το πρίσμα επιχειρούμε την σύντομη αυτή εισήγηση, που μετά ορισμένες διαπιστώσεις και ερωτήματα σε σχέση με τα διατρέξαντα κατά τη τελευταία φάση των αποτυχημένων συνομιλιών της Χάγης, αποπειράται να θέσει σε προτεραιότητα την προοπτική επανένωσης της Κύπρου.

Έτσι η 1^η διαπίστωση στοχεύει να αναδείξει τη σημασία της τελευταίας, μετά το ναυάγιο των συνομιλιών, επίσημη δήλωση του Γεν. Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών σύμφωνα με την οποία «...**Το σχέδιο μένει στο τραπέζι, έτοιμο για τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους να το πάρουν και να προχωρήσουν σε μία λύση, εάν εκδηλώσουν τη θέληση προς τούτο**». Αντίθετα με προηγούμενες νύξεις του, ότι στη περίπτωση απόρριψης των προσπαθειών του θα διέκοπτε κάθε παραπέρα ενασχόληση με το κυπριακό, ο κ. Άνναν την ύστατη στιγμή της επώδυνης αλήθειας δηλώνει επίσημα ότι θέλει «ο λαός της Κύπρου να γνωρίζει ότι δεν τους εγκαταλείπει...». Σε μια κάπως συναισθηματική αποστροφή λέγει ότι «Βλέπει στα μάτια τους την νοσταλγία για ειρήνη και επανένωση» και συμπληρώνει με την έκφραση λύπης ότι ο λαός της Κύπρου «...στερήθηκε της ευκαιρίας να αποφασίσει για το μέλλον του».

Ο υπαινιγμός του Γ.Γ. σε βάρος της Τ/Κ ηγεσίας και της Τουρκίας είναι σαφής, σε ότι αφορά την παρεμπόδιση έκφρασης της ετυμηγορίας του λαού της Κύπρου. Περισσότερο σημαντική όμως είναι η διαβεβαίωση του Γ.Γ. του ΟΗΕ για τη συνέχεια που πρέπει να δοθεί με βάση το ίδιο σχέδιο λύσης, το οποίο δεν αναιρείται και δεν ακυρώνεται, όπως είχε υπονοηθεί ότι θα συνέβαινε σύμφωνα με όσα του αποδίδονταν πριν από την συνάντηση της Χάγης.

Είναι ενθαρρυντικό ότι σύμφωνα με επίσημες δηλώσεις, εκφράζεται αντίστοιχα και στη Κύπρο η βούληση να υπάρξει συνέχεια στην αναζήτηση λύσης. Όπως δήλωσε ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, οι προσπάθειες για επίλυση του κυπριακού προβλήματος θα συνεχίζονται και μετά τις 16 Απριλίου (ημερομηνία υπογραφής των Συνθηκών Προσχώρησης στην Ε.Ε. των υποψηφίων χωρών, μεταξύ των οποίων και η Κύπρος). Αυτό είναι ένα μήνυμα που στέλνει και προς την τουρκοκυπριακή κοινότητα για να μην θεωρηθεί ότι με την υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης εγκαταλείπονται οι προσπάθειες για επίλυση του κυπριακού προβλήματος. Αυτό, όπως έχει δηλωθεί από τον Κυβερνητικό Εκπρόσωπο της Κύπρου θα γίνει στην βάση «όλων των προτάσεων που έχουν τεθεί μέχρι σήμερα και όλων των προσπαθειών που έχουν γίνει, συμπεριλαμβανομένου ασφαλώς και του σχεδίου Ανάν, που είναι το πιο

¹ Το ΙΣΤΑΜΕ-Ανδρέας Παπανδρέου διοργάνωσε στις 14.3.03 δημόσια εκδήλωση με το παραπάνω θέμα στην οποία έλαβαν μέρος ο Καθηγητής κ. Χρήστος Ροζάκης, Αντιπρόεδρος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ο κ. Κύπρος Χρισστομίδης, Κυβερνητικός Εκπρόσωπος Κύπρου και ο κ. Κώστας Ζέπος, Πρέσβης ε.τ.

συμπληρωμένο σχέδιο που υπάρχει σήμερα ενώπιον των μερών για διαπραγμάτευση».

Σαν πρώτη απορία θα μπορούσε να ερωτηθεί πώς συμβιβάζεται η επανεξέταση όλων των προτάσεων που έχουν τεθεί μέχρι σήμερα και όλων των προσπαθειών που έχουν γίνει όταν το σχέδιο Άνναν δεν είναι άλλο από μια σύνθεση των προτάσεων και προσπαθειών που έγιναν στη διάρκεια διαπραγματεύσεων ετών, με τρόπο που ισορροπεί τις προτεραιότητες που έθεσαν η καθεμιά από τις δύο Κυπριακές Κοινότητες.

Μπορούμε πάντως να θεωρήσουμε ότι η Χάγη δεν προκάλεσε το οριστικό ναυάγιο των συντελεστών μιας λύσης. Ερωτάται όμως εάν πρόκειται για προσωρινό πάγωμα μιας διαδικασίας, που θα διατηρεί μόνο για λίγο σε ακινησία όλα τα στοιχεία του σχεδίου Άνναν, μέχρι καταλληλότερες συνθήκες να επιτρέψουν στις δύο κοινότητες να ξαναπιάσουν το νήμα των προσπαθειών για λύση υπό την αιγίδα του ΟΗΕ. Η δυνατότητα μιας τέτοιας συνέχειας –πού βέβαια αναμένεται να επιβεβαιωθεί από τις εξελίξεις,- φαίνεται ότι οφείλεται στο ότι ο Πρόεδρος της Κύπρου έδωσε καταφατική απάντηση στο ερώτημα εάν είναι έτοιμος να υποβάλλει το σχέδιο Άνναν στην κρίση των Ελληνοκυπρίων, αντίθετα με την αρνητική απάντηση του κου Ντεκτάς. Ο Πρόεδρος κ. Παπαδόπουλος ανταποκρίθηκε θετικά στο αίτημα αυτό κάλεσμά του Γ.Γ. παρ' ότι οι προϋποθέσεις που συνόδευαν την θετική απάντηση –μια απάντηση που κατά την άποψή μας θα έπρεπε να είχε δοθεί νωρίτερα και κατηγορηματικά, πριν από την Χάγη- θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο την συνέχεια της διαδικασίας και να προκαλέσουν με ένα οριστικό τερματισμό της την απώλεια του θετικού «κεκτημένου» για την ελληνική πλευρά που εμπεριέχεται στον 3^ο σχέδιο λύσης.

Οι προϋποθέσεις που συνόδευαν την θετική απάντηση του Προέδρου της Κύπρου αντανακλούν την απαίτηση του κάθε πολίτη που μετέχει στο δημοψήφισμα να έχει επίγνωση ποιό είναι το διακύβευμα, σε σχέση με το οποίο καλείται να κάνει την επιλογή του. Αλλά επίσης εύλογο είναι να υποστηριχθεί ότι το συγκριτικά ολιγοσέλιδο κείμενο 16 σελίδων του σχεδίου της Ιδρυτικής Συμφωνίας περιελάμβανε επαρκή αν όχι πλήρως τα στοιχεία του συνόλου της προτεινόμενης λύσης που αποτελείται από τις υπόλοιπες 175 σελίδες «λεπτομερούς νομικής γλώσσας». Μαζύ με τόσα άλλα ερωτήματα τίθεται και το κατά πόσον είναι θεμιτό να υποβάλλεται προς έγκριση με λαϊκή ετυμηγορία ένα τέτοιο σχοινοτενές κείμενο.

Είναι βέβαιο ότι το σχέδιο της Ιδρυτικής Συμφωνίας ικανοποιούσε την διαφάνεια και πληρότητα του ερωτήματος που θα ετίθετο στο δημοψήφισμα, ακόμη και επάνω στα 4 θέματα, στα οποία κρίθηκε ότι υπήρχαν ελλείψεις και που αφορούσαν στη νομοθεσία που θα συνόδευε το σχέδιο, στα συντάγματα των κρατιδίων, στις διεθνείς συνθήκες και στα θέματα ασφάλειας, περί των οποίων υπήρχαν κενά στο κείμενο των παραρτημάτων του συνολικού σχεδίου και των οποίων η οριστική διατύπωση αναμενόταν να ολοκληρωθεί μετά τη Χάγη, μέχρι την 25^η Μαρτίου. Πρέπει να υποθέσουμε ότι οι προϋποθέσεις αυτές δεν τέθηκαν υπό την μορφή ανατρεπτικής αίρεσης, αλλά ήσαν εύλογες επισημάνσεις που δεν αλλοίωσαν το θετικό περιεχόμενο της απάντησης του Προέδρου της Κύπρου, σε αντίθεση με την αρνητική απάντηση του Ντεκτάς.

Η έκθεση την οποίαν ο Γ.Γ. θα υποβάλλει στο Συμβούλιο Ασφαλείας ελπίζουμε ότι θα επιβεβαιώνει την προσδοκία της συνέχειας μιας διαδικασίας που αναμένει την ολοκλήρωσή της, με βάση το σχέδιο που παραμένει στο τραπέζι, - «κλειδωμένο» θέλουμε επίσης να ελπίζουμε όσον αφορά την φιλοσοφία, τη δομή και τις βασικές

παραμέτρους, σε ότι αφορά την μοναδική διεθνή προσωπικότητα και ιθαγένεια της Κύπρου, την ενότητα του ομοσπονδιακού κράτους, τις εδαφικές ρυθμίσεις, την κατάργηση της στρατιωτικής κατοχής και άλλες ευνοϊκές ρυθμίσεις για την Ε/Κ πλευρά. Ρυθμίσεις που θέτουν τις βάσεις της επανένωσης, η οποία σε συνδυασμό με την ένταξη στην Ε.Ε. αποτελεί μοναδική εγγύηση για την ειρήνη και σταθερότητα στην Κύπρο.

Η 2^η διαπίστωση γίνεται με αφορμή τις δηλώσεις ανώτατων εκπροσώπων της Ε.Ε. με τις οποίες επιβεβαιώνεται ότι παρά την κατάρρευση των συνομιλιών της Χάγης, θα ολοκληρωθεί απρόσκοπτα η ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας. Οι δηλώσεις αυτές συνοδεύονται με την πρωτοφανή στα χρονικά των Ευρωτουρκικών σχέσεων αυστηρότητα της επισήμανσης των ευθυνών της Τουρκίας, για το γεγονός της συνεχιζόμενης κατοχής από αυτήν εδάφους της Κύπρου, όπως και των συνεπειών που θα έχει το γεγονός αυτό στην ευρωπαϊκή πορεία της ίδιας της Τουρκίας. Οι επίσημες αυτές τοποθετήσεις εκπροσώπων της Ε.Ε. αποτελούν την λογική κατάληξη και επιβεβαίωση της ορθότητας της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής μετά το 1999 και της νέας από τότε προσέγγισης στο Τουρκικό πρόβλημα. Το επίκεντρο του προβλήματος αυτού σε μεγάλο βαθμό μεταφέρθηκε από το στενό πλαίσιο των διμερών ελληνοτουρκικών σχέσεων στο πεδίο των σχέσεων της Ε.Ε. με την Τουρκία. Τα αποτελέσματα της νέας αυτής πολιτικής έγιναν ορατά αφ' ενός με την δραστήρια ενεργοποίηση της διεθνούς κοινότητας στο κυπριακό, ως προς την λύση του οποίου η Ε.Ε. και ο ΟΗΕ συντόνισαν τις ενέργειές τους και αφ' ετέρου με την υπαγωγή της διεθνούς συμπεριφοράς της Τουρκίας στον έλεγχο και κριτική της Ε.Ε.

Μερικοί αντιπολιτευόμενοι κύκλοι, προσκολλημένοι στα στερεότυπα του παρελθόντος, αρνούνται να δούν με ρεαλισμό την πραγματικότητα, που προσφέρεται πίο αποτελεσματικά, απ' ότι η πολιτική της στείρας αντιπαράθεσης, στην εκμετάλλευση των ευκαιριών που παράγουν οι διακηρυγμένες πολιτικές και η θεσμική λειτουργία οργάνων που εκφράζουν την διεθνή κοινότητα. Μέσα από το πρίσμα αυτό πρέπει να αξιολογήσουμε την ισχυρή προτροπή των «15» στη σύνοδο κορυφής της Κοπεγχάγης για την επανένωση της Κύπρου. Μια προτροπή την αιτιολογία της οποίας πρέπει να αναζητήσουμε στα κείμενα και το πνεύμα της AGENDA 2000, σύμφωνα με τα οποία η διεύρυνση της Ε.Ε. δεν θα πρέπει να προκαλεί την εισαγωγή σ' αυτήν διεθνών προβλημάτων που επιβαρύνουν την πολιτική και τις εξωτερικές σχέσεις των νέων κρατών-μελών.

Ο νέος στόχος.

Από τα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας το σύνθημα «ένταξη και λύση» σηματοδότησε την αντίληψη ότι η σωτηρία της Κύπρου εξαρτιόταν από την σύγκληση δύο παράλληλων δρόμων, μέσω του ΟΗΕ και της Ε.Ε. αντίστοιχα. Την ειρηνική συνύπαρξη των δύο Κοινοτήτων της Κύπρου θα βοηθούσαν αποφασιστικά οι ευεργετικές συνθήκες συμμετοχής στην Ε.Ε. Η πορεία επάνω στους δύο παράλληλους δρόμους συνεχίζεται, αν και λίγο πριν το ελπιδόμενο τέρμα, το ερώτημα που τίθεται είναι εάν ο κυπριακός Ελληνισμός, του οποίου στόχος της ένταξης ολοκληρώνεται, διατηρεί μεταξύ των επιδιώξεων του και την επανένωση, σαν αυτοτελή πολιτικό και ιστορικά δικαιολογημένο στόχο.

Αποτελεί η επανένωση ένα ειλικρινές πηγαίο όραμα, που εκφράζεται θετικά εκ βαθέων και όχι μόνο υπό την αρνητική εκδοχή της απόκρουσης της διχοτόμησης και της απόσχισης που αποτελούν επιδιώξεις του Ντενκτάς ; Το ερώτημα τίθεται και προς εκείνους που εδώ στην Ελλάδα, ίσως και στην Κύπρο, ανακάλυψαν όψιμα τα

κρυφά χαρίσματα της διχοτόμησης, μετά 40 χρόνια πάγιας απόρριψής της από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, στο οποίο κατά τα άλλα δεν παύουν να αναφέρονται. Επίσης και σε όσους επιχαίρουν διότι η απορριπτική στάση του Ντεκτάς τούς απάλλαξε από την ευθύνη να δώσουν το δικό τους όχι σε μια λύση που απορρίπτουν και αυτοί, υιοθετώντας κατά τούτο τις πιο ακραίες εθνικιστικές μονομανίες της εποχής μας.

Το ερώτημα που αναζητεί μια καθαρή απάντηση – στο πλαίσιο των νέων προοπτικών για την Κύπρο που εξετάζομε- είναι εάν στο πολιτικό σύνθημα «ένταξη και λύση» χωρά η προσθήκη της «επανένωσης», με μια νέα δυναμική, όπως περίπου εκείνη που εκφράζει η κίνηση των Τουρκοκυπρίων που μαζικά εκδηλώνονται με το σύνθημα «αυτή είναι η Κύπρος, η πατρίδα μας». Κατά τον ίδιο τρόπο πρέπει να ερωτηθεί εάν ήρθε η στιγμή νέων επαφών και συντονισμού μεταξύ εκπροσώπων των δύο Κοινοτήτων, σε μια νέα κλίμακα και δυναμική, πέραν των αξιοσημείωτων αλλά διστακτικών ακόμη επικοινωνιακών επαφών που επί χρόνια γίνονται στην πράσινη γραμμή.

Η νέα ηγεσία της Κύπρου εκφράσθηκε ήδη θετικά προς την κατεύθυνση αυτή με τη δήλωση ότι δεν πρόκειται μετά την 16 Απριλίου να γυρίσει την πλάτη της στους Τουρκοκύπριους. Η συνέχεια στις προσπάθειες λύσης στο πλαίσιο και υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, που αποτελεί μια ανυπέρβλητη προϋπόθεση, δεν θα πρέπει να αποκλείει την διερεύνηση συγκεκριμένων τρόπων προώθησης της επανένωσης, ερήμην της σημερινής αδιάλλακτης Τ/Κ ηγεσίας.

Ίσως τώρα υπό τις νέες συνθήκες ήρθε η ώρα της κοινωνίας πολιτών στην Κύπρο να συμβάλλει προς την επιθυμητή κατεύθυνση. Και να διαπιστώσει, όπως μπορούμε να υποθέσουμε, ότι και η άλλη πλευρά, αυτή της Τ/Κ αντιπολίτευσης, θεωρεί ότι το τελευταίο σχέδιο του Γ.Γ. αποτελεί τη βάση μιας λύσης, λειτουργικής και βιώσιμης μέσα στην νέα ευρωπαϊκή πραγματικότητα που περιβάλλει την Κύπρο. Θα ήταν ουτοπικό και επικίνδυνο να θεωρήσουμε ότι υπό τις νέες συνθήκες που θα δημιουργηθούν με την ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε., το σχέδιο Άνναν θα μπορεί να υποστεί ριζικές αλλαγές στη φιλοσοφία, τις δομές και τις γενικές ρυθμίσεις που να ευνοούν μόνο την μία πλευρά, δηλαδή την εξ αντικειμένου ισχυρότερη που είναι η Ε/Κ.

Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να γίνει ακόμη ένα βήμα μπροστά και τείνοντας ένα χέρι φιλίας και συνεργασίας προς αυτούς που ζούν στα ακόμη κατεχόμενα, να καταστήσουμε την επανένωση το νέο κυπριακό όραμα.

Κώστας Δ. Ζέπος
Πρέσβης ε.τ.

14/3/2003